

УДК 007: 304: 001

Стілаш Анжела, ст. магістратури факультету журналістики; науковий керівник – д.соц.ком., доцент Мітчук О. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

НОСІЇ ЛІБЕРАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** У статті проаналізовано ключові особливості соціальних комунікацій як суспільно-історичного явища, які дають можливість зрозуміти, що сам феномен соціальних комунікацій творять людські особистості, вписані у контекст певної спільноти, історичної епохи та суспільного процесу. Досліджено, що закріплення одного певного варіанту взірця соціальних комунікацій стає основою для того, щоби контент носіїв проходив до аудиторії не у вигляді його (контенту) постійної зміни та переробки, а у вигляді створення нових символічних значень цілісних комплексів вже не традиційних смислів.*

***Ключові слова:** соціальні комунікації, ліберальний контент, інформаційна культура, демократичне суспільство.*

***Аннотация.** В статье проанализированы ключевые особенности социальных коммуникаций как общественно-исторического явления, которые дают возможность понять, что сам феномен социальных коммуникаций создают человеческие личности, вписанные в контекст определенного сообщества, исторической эпохи и общественного процесса. Исследовано, что закрепление одного определенного варианта образца социальных коммуникаций становится основой для того, чтобы контент носителей проходил к аудитории не в виде его (контента) постоянного изменения и переработки, а в виде создания новых символических значений целостных комплексов уже не традиционных смыслов.*

***Ключевые слова:** социальные коммуникации, либеральный контент, информационная культура, демократическое общество.*

***Annotation.** This article analyzes the key peculiarities of social communications as the social and historical phenomenon, which makes it possible to understand that the phenomenon of social communications creates the human individuals, listed into the context of a certain society, historical era and social process. The authors investigated that fixing one certain variant of standard of social communications becomes the basis for that content of media passes to the audience not in the form of its (content) of permanent change and processing,*

but in the form of creation of new symbolic values of integral complexes of not traditional senses.

Keywords: *social communications, liberal content, information culture, democratic society.*

У становленні та розвитку комунікацій спостерігаються ті самі тенденції, що і в розвитку людської особистості, а коли сутність такого явища як соціальні комунікації усвідомлюється суспільством, тоді культура існує вже як вагомий впливовий чинник суспільного буття. Винятково актуальною проблемою функціонування носіїв контенту в соціальних комунікаціях стало співвідношення фактологічної та документальної інформації та її інтерпретації.

При підготовці статті використовувалися наукові здобутки провідних вітчизняних і закордонних вчених, серед яких наукові теорії та концепції, що формують фундаментальні наукові положення соціальних комунікацій: теорія соціальних комунікацій, теорія масової комунікації, методологія досліджень соціальних комунікацій В. Різуна, теорія соціології соціально-комунікаційної практики, інформаційна теорія та її роль в соціальних комунікаціях В. Іванова, теорія трансформації комунікації М. Маклюєна, теорія соціології масової комунікації М. Вебера. В основу нашого дослідження покладено творчу спадщину таких науковців: Т. Джефферсона, Д. Мільтона, Д. Мілля та Д. Локка.

Метою нашої статті є розкриття ключових чинників функціонування ліберального контенту в соціальних комунікаціях. Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання: дослідити теоретико-методологічні засади функціонування ліберальних соціальних комунікацій та окреслити чинники функціонування носіїв ліберального контенту.

Увага до різних течій в українському інформаційному просторі як предмета досліджень часто пов'язується із зростанням інтересу до соціальних комунікацій, адже вивчення генези функціонування носіїв контенту в українських соціальних комунікаціях приводить дослідників до необхідності чіткої класифікації комунікаційних потреб і комунікаційних пропозицій в українському інформаційному просторі в конкретний період його існування.

В представленій історії функціонування носіїв ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій існує етап критичного аналізу існуючих концепцій. Зокрема, Євген Немировський вважає, що розгляд цієї проблеми у контексті явищ суспільної свідомості нагадує свого роду ланцюг: форма суспільної свідомості – література – книга [1]. Показово, що в умовах боротьби українців за утвердження етнічної і національної самобутності народу носії контенту в соціальних комунікаціях багатили цілком коректними дискусіями про походження українців та їхньої мови.

Увагу до ліберальних соціальних комунікацій польський дослідник Кштитоф Мігонь пов'язує із ростом інтересу до інформаційної культури взагалі [2, с. 161]. На думку вченого, у будь-якому більш чи менш розвинутому суспільстві завжди буде усвідомлення необхідності максимально ефективного використання знань, які людство нагромадило за всі попередні історичні проміжки свого розвитку, в тому числі завдяки європейському просвітництву.

Український вчений О. Коновець вважає, що оригінальність цього досвіду криється в ідеях українського відродження та модернізації соціально-економічного, культурного життя українців впродовж кінця ХІХ – початку ХХ століть, яке акумулювало в собі інтелектуальну і духовну енергію попередників, починаючи з часів Київської Русі; цей досвід, набутий українською ліберальною інтелігенцією в контексті оновлення соціально-економічного і культурного життя, є цінністю і для сьогодення [3, с. 9].

Таким чином, носії ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій Україні набули доволі широкого розповсюдження завдяки тому, що:

- по-перше, було відтворено загальну картину ролі української ліберальної думки в минулому;

- по-друге, до українських реалій свого часу було адаптовано існуючу інформаційну практику;

- по-третє, відбувся серйозний аналіз джерел, пов'язаних із появою та розвитком носіїв ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій як потужного представника інформаційних надбань.

Розвиток соціальних комунікацій передбачає, зокрема, наслідування тим носіям, які мають авторитет знання та досвіду. Саме в цьому соціальні комунікації допомагають закріпленню змісту тих норм, яким у суспільстві надається особливого значення.

В соціальних комунікаціях нове і старе, традиційне і новаторське, «своє» і «чуже» разом створює картинку протиріч, культурної норми в її динаміці, яка може бути яскраво виділена та усвідомлена при співставленні розуміння контенту. При цьому напруга між фактичними змінами традиційного знання і його закріпленою формою у взірцях соціальних комунікацій інколи виражена у відчутті втрати традицій своєї початкової чистоти, в чому і полягає криза звичного світопорядку.

Процеси національно-культурного оновлення у будь-якому демократично розвинутому суспільстві неможливі без зростання інтересу до власної історії. Адже повноцінне вивчення та відтворення у наукових розвідках ключових моментів вітчизняної історії завжди посідатиме одне з провідних місць у системі розвитку цивілізованого інформаційного суспільства та формуванні національної свідомості його громадян. До того ж, ні економічний, ні соціальний прогрес не матимуть дієвої сили, якщо не житимуться прогресом духовним, що спирається на самотутність народу, вироблену

історично. Носії контенту були і залишаються важливим чинником надбання функціонування соціальних комунікацій взагалі. Говорячи про носії контенту в соціальних комунікаціях, вчені неодноразово наголошували на унікальності їхньої ролі в системі формування загальної культури. Носії контенту в соціальних комунікаціях як явище – це і «споживач» досягнень людського інтелекту, і барометр стану суспільства, джерело знань і прогресу.

Соціально-комунікаційний простір був і залишається однією з важливих характеристик формування і функціонування будь-яких світоглядних поглядів. Лише в межах функціонування соціально-комунікаційного простору країни проявляються та закріплюються результати її життєдіяльності етносу, здійснюється накопичення, збереження і систематизація інформації.

Справжні цінності соціальних комунікацій орієнтують розвиток суспільства в бік інтелектуального збагачення людини, але за конкретних умов суспільного життя інколи буває надзвичайно складно виявити, що саме реально відповідає інтелектуальним цінностям. Дуже важливою є увага про те, що тільки в певному та цілісному взаємозв'язку вищезгаданих загальних критеріїв можливим буде виявлення індивідуальної своєрідності історичного формування носіїв ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій як цілісного феномену в конкретно-історичних умовах. При становленні у нашому тисячолітті інформаційної цивілізації виникає питання про взаємодію соціальних комунікацій та інформаційної культури.

Однак соціалізація контенту є основою комунікацій. Передова інтелігенція кінця XIX – початку XX століття розуміла, що мова – ментальний феномен, який виступає безумовним стрижнем будь-якого виду комунікації. У мові закодовані знання людини, її уявлення про світ у цілому, її індивідуальний життєвий досвід, цілісна картина світу всього соціуму. У процесі комунікації той, хто говорить, спрямовує того, хто слухає, до певної інформації, що зберігається в його голові, що там інформація структурована й організована в глобальну картину світу.

Інформація є вмістилищем духовних надбань тих, хто її створював та поширював. Це підтверджує думку Ю. Лотмана про те, що «культура є пристроєм, що виробляє інформацію» [4, с. 15]. Але соціальні комунікації є також і явищем, що запам'ятовує події. Нинішня ситуація може твердити, що носії ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій мають пам'ять, актуальним елементом цих носіїв є соціальна пам'ять, у якій зберігаються духовні надбання наших попередників.

Носії ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій містять не алгоритми, а програми людської поведінки, які відображають досвід багатьох поколінь людей. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ліберальні соціальні комунікації виступають своєрідним інформаційним забезпеченням суспільства. Таким чином, з інформаційно-семіотичної точки

зору світ соціальних комунікацій постає в трьох основних аспектах: по-перше, світ феноменів; по-друге, світ смислів; по-третє, світ знаків.

Принцип комунікативності вимагає, щоб будь-який носій ліберального контенту в соціальних комунікаціях розглядався як чинник знакової системи особливого роду моделювання у вигляді цього трикутника. Тим самим цей принцип дозволить пояснити об'єктивні умови формування носіїв української ліберальної інформаційної культури як специфічної соціальної реальності. Соціально-комунікаційна діяльність виникає та розвивається у взаємодії триєдності: по-перше, змісту (соціальної інформації), по-друге, знакової (мови); по-третє, матеріально-конструктивної (паперового кодексу) форм. Тільки у цій триєдності українські ліберальні соціальні комунікації можуть здійснювати свої функції, перетворюючись на мету та результати специфічної суспільної діяльності.

Основою будь-якого контенту є інтенція (комунікативна мета), мотив і концепт (комунікативний смисл). Під комунікативною метою розуміють бажання автора викликати у аудиторії певні реакції за допомогою тексту. Вона тісно пов'язана з авторським задумом, що є уявним результатом текстової діяльності автора. Специфіка будь-яких соціально-комунікаційних процесів полягає в тому, що, якими складними не були б контенти, масштабними інформаційні ресурси, інтенсивними та неоглядними інформаційні потоки, їх матриця за визначенням повинна бути співрозмірною індивідуальній людській свідомості, її можливостям та параметрам, що вимірюються соціальними характеристиками.

Саме в цьому сенсі історія соціальних комунікацій є цілісною історією створення, поширення, використання тих чи інших носіїв контенту в соціальних комунікаціях, які є комплексом духовного та матеріального чинників контенту. В основі дослідження ролі носіїв контенту в українському сегменті соціальних комунікацій кінця XIX – початку XX століття як чинника взаємодії матеріальної та інформаційної практики людської діяльності лежить суспільство, те саме українське суспільство, що виникло й існує на ґрунті загальнокорисної діяльності; отже, в цьому суспільстві є й соціальні комунікації. Соціальні комунікації завжди виступають як система матеріальних і духовних цінностей, а цінність – це те, що має сенс для людини, тому соціальні комунікації як конгломерат духовного та матеріального – це світ, наповнений сенсом людського буття.

Не викликає сумніву, що саме в межах функціонування соціальних комунікацій відбиваються зміни моральних та естетичних цінностей соціуму. Без володіння інформацією про ці цінності та базові уявлення, що утворюють концептуальну картину світу суспільства, неможливим видається розуміння соціальних комунікацій як комплексу вербальної і невербальної інформації – попри знання семантики мовних одиниць як комунікаційних чинників [5; 6].

Світ соціальних комунікацій – це світ соціалізації людини від ранніх етапів до свідомого самоототожнення людини з суспільним середовищем. На початок цей світ «зростає в індивіда, оволодіває ним поза його вибором та волею. Це стає можливим з причин автономності і самодостатності етнічного типу культури і відповідних здатностей людини та її пов'язаності і суб'єктивності в культурі. Характер приналежності до культури можна визначити як органічні зв'язки невідільної спів приналежності» [1, с. 93].

Прилучений до етнічної інформаційно-історичної спільноти, індивід не виділяється над індивідуальною суспільно-єдиною цілісністю. Він виступає носієм ключових властивостей соціально-комунікаційного світу, до якого належить сам. Внутрішній світ людини розкриває міру «людяності свободи». Постава індивіда в культурі додіяльна і досуб'єктивна у своєму розвитку, освоює дійсність, що перевищує рівень її можливостей, її суб'єктивності. Вона сприймає її як згорток символів і смислів, що несуть досвід існування цілого суспільства, перетворюючи на смисли власного існування, на спосіб власної дії. Соціально-комунікаційне тло існування людини – це надія ціннісно-забарвлених стереотипів дії і мислення, які визначають стратегію життєдіяльності людини, проявляючись з тією чи іншою інтенсивністю в різні періоди її життя. Соціально-комунікаційний стереотип життя є своєрідним індивідуальним принципом співіснування багатьох людей, який забезпечує взаємопізнаваність і взаєморозуміння його носіїв, їх символічну комунікацію. Зазначені функції інформаційної культури формують духовні межі автономії свобод. Порушення цих меж, вихід індивіда поза них, пов'язаний з послабленням комунікаційної специфіки, втіленої у насамперед поведінкових нормах. Послаблення цілком не означає відмови, нехтування культурними цінностями, оскільки останнє рівнозначне руйнації особистості.

Подолання цієї руйнації здійснюється двома шляхами:

- перший – шлях ментального функціонування соціальних комунікацій з обов'язковим пристосуванням до чужорідних комунікаційних норм;
- другий – шлях створення синтетичного комунікаційного світу на основі функціонування власних і чужих носіїв ліберального контенту в соціальних комунікаціях.

Інформаційна свідомість як «атрибут реального, який приходить до людини так само безпосередньо, як і факт її буття, передається як певний природний стан світорозуміння – орієнтації у світі в тій конкретній ситуації практичної дії і спілкування, в якій індивід безпосередньо застає і виявляє себе» [2, с. 220]. Комплекс культурних явищ, пов'язаних із створенням українського сегменту соціальних комунікацій, дозволяє констатувати, що самоусвідомлення набуває самодостатнього характеру тоді, коли суб'єкт співставляє «я – сутність» з якісною сутністю однієї з інформаційно-культурних систем. Це співставляння виходить за межі оцінок і уподобань.

Рівень його зумовлений символічно-смыслову відповідністю внутрішнього світу людини і якісної сутності певного типу інформаційної культури.

Варто згадати, що період початку ХХ століття був позначений легалізацією й активізацією українського національно-визвольного руху, що особливо проявилось у видавничій діяльності. Український рух, розгортаючись вишир, захоплював різноманітними своїми формами представників усіх верств, робилися спроби інституціоналізації, закріплення нормативно-законодавчого ґрунту, українізації освіти, церкви, преси, розвивався кооперативний рух.

В цей час економічному і громадському розвитку суспільства сприяла кооперація. Вона ж в Україні та інших народів Російської імперії створила середовище для національно-політичному поступу. У часи реакції 1907–1914 років кооперація була майже єдиною легальною формою опозиції. Тому, історія розвитку української кооперації, зокрема сільської, є певною мірою історією української культури, преси, науково-популярної книги, історією національного відродження українського народу.

Дослідивши виникнення, становлення та розповсюдження носіїв ліберального контенту в українському сегменті соціальних комунікацій в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, потрібно зазначити, що це питання співвідноситься із двома типами процесів: матеріально-енергетичними та комунікаційними. Практика першого типу, тобто матеріальна практика – характеризує матеріально-енергетичний вплив на дійсність. Практика другого типу, тобто інформаційна практика – це вплив контенту.

До матеріальної практики сьогодні належать всі галузі економіки: промисловість, сільське господарство, торгівля, транспорт, енергетика, а до інформаційної практики – комунікаційна діяльність. Після того, як комунікаційні феномени потрапляють до аудиторії, мають збут як необхідну суспільству інформацію, вони починають впливати на слухачів та читачів, даючи їм нову інформацію та емоції, змінюючи їх психіку.

1. Батищев Г. С. Социальные связи человека в культуре / Г. С. Батищев // Культура, человек и картина мира : [сб. ст.] / АН СССР, Ин-т философии ; отв. ред. А. И. Арнольдов, В. А. Крутчиков. – М. : Наука, 1987. – С. 124–132. **2.** Быстрицкий Е. К. Практическое знание в мире человека / Е. К. Быстрицкий // Заблуждающийся разум? : многообразие внеаучного знания : [сборник] / отв. ред. и сост. И. Т. Касавин. – М. : Политиздат, 1990. – С. 210–238. **3.** Коновець О. Ф. Український ідеал : історичні нариси, діалоги / О. Ф. Коновець. – К. : ВЦ «Просвіта», 2003. – 196 с. **4.** Коновець О. Ф. the Ukrainian ideal : historical essays, dialogues / of О. Ф. Коновець. – К. : ВЦ «Inlightening», 2003. – 196 p. **5.** Лотман Ю. М. Куклы в системе культуры / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Избранные статьи : в 3 т. Т. 1. Статьи по семиотике и типологии культуры / Ю. М. Лотман. – Таллин : Александра, 1992. – 479 с. **6.** Мигонь К. Наука о книге : Очерк проблематики / К. Мигонь; пер. с польск. О. Р. Медведовой, В. В. Мочаловой, Р. Н. Смирновой. – М. : Книга, 1991. – 197 с. **7.** Немировский Е. Л. Историография советской книги : тез. докл. на I Всесоюз. науч. конф. по проблемам книговедения / Е. Л. Немировский ; АН СССР. – М., 1977. – 20 с.